

**СЪКРОВИЩЕ ОТ СРЕБЪРНИ ЗАПАДНОЕВРОПЕЙСКИ МОНЕТИ В
ИСТОРИЧЕСКИЯ МУЗЕЙ — ТЪРГОВИЩЕ**

Ангел Конаклиев

През 1964 г. в Историческия музей – Търговище е предадена колективна находка от сребърни монети. Съкровището е намерено в местността Юртлука южно от с. Певец, в района, където е било разположено селото докъм XVIII век¹. В околността на селото и в друго време са намирани антични екземпляри от западноевропейски монети. Съкровището от с. Певец съдържа 41 монети от Полша, Испания, Прусия, Лотарингия, Австрия, Холандия и Венеция³.

Най-голямата група, 20 монети от Полша, е представена от двама владетели – Стефан Батори (1576 – 1586) и Сигизмунд III (1587 – 1632). Преобладават тройните грошове – 17 бр. Почти всички монети са в добро състояние, с четливи надписи. Тринайсет броя от тройните грошове са пробити – най-вероятно използвани за направа на накит. Сечени са в монетарници в Гданск, Рига и др.

Испанските монети – 15 бр., са също на двама владетели – Фердинанд и Изабела (1474 – 1516) и Филип IV (1621 – 1665). По номинална стойност монетите са: талери – 7 бр., полуталери – 7 бр., и четвърт талер – 1бр. Докато монетата на Фердинанд и Изабела е много добре запазена, монетите на Филип, сечени в отвъдморските територии на Испания, са в лошо състояние. Грубите, с неправилна форма ядра, са със силно изтрити надписи било при отсичането, а и от дългата употреба. За датировката им спомага частично запазеният надпис ... I. P. R ...III и годината 1628 – табл. II/7.

Прусия е представена от два броя талери на Георг Вилхелм (1619 – 1640). Монетите са добре запазени и с четливи надписи.

Останалите монети от съкровището са талери на Фердинанд I (1558 – 1564) – Австрия, талер от Холандската конфедерация и четвърт

талери на Карл III (1624 – 1633) – Лотарингия, и Алвизо Моченико (1722 – 1731) – Венеция. Като цяло съкровището съдържа монети от края на XV до първата половина на XVIII век. Стойността му, приравнена към тогавашните разменни единици, не е голяма⁴. Неяснотата при намирането му не дава възможност за неговото точно интерпретиране. Трудно е да предположим, че събирането на съкровището е започнало в края на XV – началото на XVI век, откогато е и най-ранната монета на Фердинанд и Изабела. Най-вероятно това да е започнало в края на XVII – първата четвърт на XVIII век и несъмнено има връзка с Ески-Джумайския панаир⁵. През XVIII век в европейските земи на Османската империя в резултат на нови икономически и социални процеси настъпват значителни промени. Редица селища се оформят като градски центрове на базата на редовно провеждани пазарни дни или панаири⁶. През втората половина на XVIII в. западноевропейски стоки навлизат и в североизточните части на империята⁷. Всеобщият подем в търговския живот както в българските земи като цяло, и в частност на Ески-Джумая, засилва циркулацията и на паричните средства. Стабилността на паричните единици от Западна Европа спрямо същите от Османската империя довежда до натрупването на известни количества парични знаци от част от населението. Близостта на село Певец до Ески-Джумая (Търговище) и развитието на скотовъдството в този район са довели до замогването на отделни стопани⁸. Липсата на сигурност и влогови учреждения е принуждавала замогналите се българи да укриват спечеленото. Придобитите чуждестранни парични средства обикновено не се включвали в обръщение и ставали основна част от натрупаните богатства⁹. Наличието на съкровището налага и въпроса за времето на неговото укриване. Ако се вземе предвид най-късната монета на Алвизо Моченико (1722 – 1731), съкровището е укрито най-рано към средата на XVIII век. Малко вероятно е да е набързо заровено, т. е. да е скрито от преминаващ търговец или керванджия. Доказателство за това е откриването и на други места около селото на монети от същия период, а също и фактът, че близо 1/3 от монетите са служили за накит, който е снет и укрит при възникналата опасност. По-приемливо е, че съкровището е укрито при опасност, надвиснала над селото и респективно над собственика му. Като най-приемлив за укриване на съкровището смятам периода между 1774 – 1781 г., включващ Руско-турската война (1768 – 1774 г.), в края на която военните действия се водят в околностите на Шумен и Ески-Джумая

(Търговище), а също и размириците в Североизточна България, последвали войната¹⁰. Укрито в момент на опасност по неизвестни за нас причини, съкровището остава непотърсено от собствениците си до намирането му.

КАТАЛОГ НА МОНЕТИТЕ

ИСПАНИЯ

I. Фердинанд и Изабела (1474 – 1516)

1. Лице – Герб на Фердинанд и Изабела, състоящ се от четири части. Горевляво и долувдясно, диагонално разположени, изправени два лъва и две крепости. В останалите две части вертикални линии и две птици – ?. Вляво от герба S, вдясно III и над тях O. Околовръст между два зрънчести кръга частично запазен надпис FERINANDVS. ELI... ABC....

Опако – Шест стрели, вързани с панделка на сноп. Краищата на панделката оформени като буква Ф. Околовръст между два зрънчести кръга частично запазен надпис: + REX. EL REGINA. CAST.. LEG M. NIS

Сребро, диаметър – 34, 5 мм, тегло 13,55 гр, инв. № 494, табл. I/1.

II. Филип IV (1621 – 1665) – талери

2. Л – Коронован герб на Филип IV, състоящ се от четири полета. Надписът околовръст нечетлив. Вдясно от герба VIII.

О – Герб на Испания, състоящ се от срещуположно разположени два лъва и две крепости.

Сребро, д – 32 – 35 мм, т – 26,72 гр, инв. № 495, табл. I/2

3. Л – както при № 2.

О – Както при № 2. Над герба запазена годината 1637.

Сребро, д – 30–36 мм, т – 24, 71 гр, инв. № 495/1, табл. I/3.

4. Л – Както при № 2. Вляво от герба разположени вертикално RR, вдясно O и IIII. Околовръст частично запазен надпис: . P ... M. Около герба зрънчест кръг.

О – Както при № 2. Околовръст частично запазен надпис REX ... A...M. Около герба зрънчест кръг.

Сребро, д – 35/38 мм, т – 26,83 гр, инв. № 495/2, табл. I/4.

5. Л – както при № 2. Вляво от герба вертикално разположени О и М.

О – Както при № 2.

Сребро, д – 38/41 мм, т – 27,39 гр, инв. № 495/3, табл. I/5.

6. Л – Както при № 2. Вляво от герба вертикално разположени S R, вдясно VIII. От надписа околоръст запазено само Р ...

О – Както при № 2. Надписът околоръст силно изтрит. Запазени само ... V. M...

Сребро, д – 32/36 мм, т – 27,29 гр, инв. № 495/4, табл. I/6.

7. Л – Както при № 2. Вдясно от герба VIII. От надписа околоръст личи... I. P. R... I I I I. Около надписа непрекъснат кръг, частично запазен.

О – Както при № 2. От надписа личи само годината 1628.

Сребро, д – 33/36 мм, т – 27,13 гр, инв. № 495/5, табл. II/7.

8. Л – Както при № 2. Вляво от герба вертикално разположени P T, вдясно 8. Около герба зрънчест кръг.

О – Както при № 2. От надписа се чете само ...M... Около герба зрънчест кръг.

Сребро, д – 34/38 мм, т – 24,55 гр, инв. № 495/6, табл. II/8.

III. Филип IV (1621 – 1665) – 1/2 талери

9. Л – Коронован герб на Филип IV, състоящ се от четири полета. Отляво на герба вертикално разположени P. B, отдясно О и I I I I. Надписът силно изтрит. Около герба частично запазен зрънчест кръг.

О – Герб на Испания, състоящ се от срещуположно разположени два лъва и две крепости. Около герба кръг от х. От надписа околоръст личат частично ...D. I...

Сребро, д – 26/29 мм, т – 11,92 гр, инв. № 496, табл. II/9.

10. Л – Както при № 9. Отляво на герба личат разположени вертикално О М Р. Надписът околоръст нечетлив. Около герба кръг от малки черти, частично запазен.

О – Както при № 9. Силно обезличено.

Сребро, д – 27/29 мм, т – 12,19 гр, инв. № 496, табл. II/10.

11. Л – Както при № 9. Долу вдясно от герба личат .I P.

О – Както при № 9. Силно обезличено.

Сребро, д – 30 мм, т – 12,45 гр, инв. № 496/4, табл. II/11.

12. Л – Както при № 9. Отляво на герба вертикално разположени О М F Около герба кръг от перпендикулярни спрямо него чертички. От надписа околоръст личат . I A.

О – Както при № 9. Около герба кръг както на лицето. Надписът силно изтрит и нечетлив.

Сребро, д – 29/31 мм, т – 13,08 гр, инв. № 496/3, табл. II/12.

13. Л – Както при № 9. Отдясно на герба разположени вертикално О и I I I I. От надписа околоръст личат P H I ...

О – Както при № 9. Около герба зрънчест кръг. Надписът нечетлив.

Сребро, д – 28/29 мм, т – 13,23 гр, инв. № 496/5, табл. II/13.

14. Л – Както при № 9. Отляво на герба личат разположени вертикално . I S.

О – Както при № 9. Отляво на герба личат A . I A.

Сребро, д – 24/27 мм, т – 13,57 гр, инв. № 496/1, табл. III/14.

IV. Филип IV (1621 – 1665) 1/4 талер

15. Л – Коронован герб на Филип IV, състоящ се от четири полета. Между два зрънчести кръга надпис, от който се чете ... S P ...

О – Герб на Испания, състоящ се от срещуположно разположени два лъва и две крепости. Между два зрънчести кръга силно изтрит надпис.

Сребро, д – 23/25 мм, т – 6,52 гр, инв. № 497, табл. III/15.

A B C T P И Я

Фердинанд I (1558 – 1564) талер

16. Л – Бюст на Фердинанд с корона и ризница, надясно. В дясната си ръка държи жезъл, опрян на дясното рамо, а в лявата дръжка на меч. Околоръст надпис, ограден от плътен и зрънчест кръг: FERDINAND : D : G : ARCHID : AVSTRIE +

О – Коронован герб на Фердинанд от пет части: в средата разперен орел, горе вдясно – изправен лъв, долу вляво – две кули и два изправени лъва на диагонал. Околоръст надпис:

DVX. BVRGVND: CO: TIROLI. S.

Сребро, д – 39 мм, т – 28,33 гр, инв. № 493, табл. III/16.

ХОЛАНДИЯ

17. Л – Рицар с шлем, прав, наляво, с обърната надясно глава, опрян на щит, украсен с изправен наляво лъв. От двете страни на герба годината 1589-та. Околовръст между два зрънчести кръга (външният частично запазен) надпис: *ORDIN * HOL * MO * NO * ARG

О – Фигура на изправен наляво лъв. Околовръст между зрънчест отвън и назъбен отвътре кръгов надпис: * CONFIDENS * DND * NON * MOVETVR *.

Сребро, д – 39 мм, т – 27,26 гр, инв. № 475, табл. III/17.

ПОЛША

I. Стефан Батори (1576 – 1586) троен грош

18. Л – Бюст на Стефан Батори надясно с корона. Околовръст надпис: STEP. D. G. REX. * PO. M. D. L

О – Отгоре герб между разперен орел и конник. Над герба III. В средата надпис: 15 83

GROS. ARG

TRIP M. D.

LIT

Сребро, д – 21 мм, т – 2,13 гр, емисия 1583 г., сечена в Литва, пробита, инв. № 480, табл. III/18.

19. Л – Бюст на Стефан Батори с корона, надясно. Околовръст надпис: STEPHAN. D. G. REX. M. D. L

О – Отгоре между разперен орел и конник. Над герба III. В средата надпис: GROS. AR.

TRIP REG

POLONIAE

Отдолу герб – отляво вертикално разположени 15 и I, отдясно 85 и D.

Сребро, д – 21 мм, т – 2,15 гр, емисия 1585 г., двойнопробита, инв. № 478, табл. III/19.

20. Л – Бюст на Стефан Батори с корона, надясно. Околовръст надпис: STEP. D. G. REX. PO. D. L

О – Отгоре два кръстосани ключа с кръст над градска порта с кули. От двете страни на кулите емисията 15 85. Над кръста III. В средата надпис:

GR OS
ARG . TRIP
CIVI. RI

Сребро, д – 20 мм, т – 2,26 гр, емисия 1585 г., сечена в Рига, инв. № 479, табл. III/20.

21. Л – Бюст на Стефан Батори с корона, надясно. Околовръст надпис: S. PNA. D. G. REX. POM. D. L

О – Отгоре герб между разперен орел и конник. Вляво от орела N, вдясно от конника H. Над герба III. В средата надпис: GROS. ARG

TRIP. REG

Под надписа герб, разделящ на две емисията 15 86 и под нея буквите I и D.

Сребро, д – 20 мм, т – 2,3 гр, емисия 1586г., пробита, инв. № 476, табл. III/21.

Сигизмунд III (1587 – 1632) 1/4 талери

22. Л – Бюст на Сигизмунд с корона, надясно. В дясната си ръка държи меч, опрян на рамото, в лявата кълбо с кръст. Околовръст надпис: SIGIS III DG REX x POLOM : D. LIT RVS. PRVS MAS. Надписът между връвчест и зрънчест кръг.

О – Коронован герб от четири части. В тях диагонално разположени разперен орел и изправен конник. В средата кръст. От двете страни на герба е изписана емисията 16 21. Околовръст надпис между връвчест и зрънчест кръг: SAM: LIT: NECO: SVE GOT: VAN: Q: HRI: R. Под герба I*I*I.

Сребро, д – 24 мм, т – 6,95 гр, емисия 1621г., сечена в Литва, инв. № 487, табл. IV/22.

23. Л – Както при № 22. Околовръст между зрънчест и връвчест кръг надпис: SIGIS. III. D. G. REX. POL. M. D. L. L. L. RVS. PRV. SM

О – Както при № 22. От двете страни на герба изписана емисията 16 22. Околовръст надпис: SAM. LIT. NEG: N: SV GOT VAN: Q. HRT: R

Сребро, д – 29 мм, т – 5,38 гр, емисия 1622 г., сечен в Полша, инв. № 487, табл. IV/23.

24. Л – Бюст на Сигизмунд с корона, надясно. От двете му страни изписани 1 и 6. Околовръст надпис, ограден от връвчест и зрънчест кръг: SIGIS: III. D: G: REX. POL. M. D. L. R: PR.

О – Два изправени лъва държат герб-корона и два кръста. Над герба е изписано .2. 3. Околовръст надпис, ограден от връвчест и зрънчест кръг: + . MONETA. CIVIT. GEDANENSIS.

Сребро, д – 29,5 мм, т – 6,62 гр, емисия 1623 г., сечен в Гданск, инв. № 490, табл. IV/24.

От същия вид емисия – 1624 година – още 2 броя.

Сребро, д – 29,5 мм, т – 7,01 гр, и 7,33 гр, инв. № 489, табл. IV/24.

Сигизмунд III (1587 – 1632) троен грош

25. Л – Бюст на Сигизмунд с корона, надясно. Околовръст надпис: SIG.*III.*D. G: REX.*PO*D*LI. Около надписа зрънчест кръг.

О – Градски порти с две кули и над тях кръстосани ключове с кръст. Над кръста х III х . От двете страни на кулите изписана емисията 15 92. В центъра надпис: GR OS

ARG х TRIP

GRVI х RI

Околовръст зрънчест кръг.

Сребро, д – 21 мм, т – 2,18 гр, емисия 1592 г., сечен в Рига, инв. № 488, табл. IV/25.

26. Бюст на Сигизмунд, надясно. Под него щитовиден герб с изправен наляво лъв. Околовръст надпис: SIGISM. III. D. G. REX. PO. M. D. L. Около надписа зрънчест кръг.

О – Коронован герб между разперен орел и конник. Над герба III. В центъра надпис: GROS. ARG

TRIP REG

POLONI

Под надписа пръстен и триъгълник, между които е изписана емисията 93. Околовръст зрънчест кръг.

Сребро, д – 21мм, т – 2,28 гр, емисия 1593 г., инв. № 477, табл. IV/26.

27. Л – Бюст на Сигизмунд с корона, надясно. Околовръст надпис: SIGI. 3. D. G. REX. PO. M. D. L. Около надписа зрънчест кръг.

О – Герб между разперен орел и конник. Над герба III в средата надпис: GROS. ARG

TRIP REG

POLONI

Под надписа щитовиден герб. Вляво от него вертикално разположени две кръстосани знамена и две * под тях F, вдясно емисията 93 и под нея I. Полето, оградено от зрънчест кръг.

Сребро, д – 20 мм, т – 2,10 гр, емисия 1593 г., пробита, инв. № 484, табл. IV/27.

28. Л – Както при № 27.

О – Както при № 27.

Сребро, д – 20 мм, т – 2,18 гр, емисия 1593 г., пробита, инв. № 484, табл. IV/28.

29. Л – Както при № 27. Околовръст надпис: SIGISM. III. D. G. REX. PO. M. D. L.

О – Коронован герб между разперен орел и конник.

Над герба III. В средата надпис: GROS. ARG

TRIP. REG

POLONI

Под надписа пръстен и триъгълник, а между тях емисията 93. Околовръст зрънчест кръг.

Сребро, д – 21 мм, т – 2,26 гр, емисия 1593 г., пробита, инв. № 481, табл. IV/29.

30. Л – Както при № 27. Околовръст надпис: SIGI. 3. D. G. R. X. PO. M x D x L. Около надписа зрънчест кръг.

О – Герб между разперен орел и конник. Над него III. В средата надпис: GROS. ARG

TRIP. REG

POLONIA

Под надписа щитовиден герб с изправен лъв и роза. Между тях FM, а от двете им страни I. Отдолу емисията 96.

Сребро, д – 20 мм, т – 2,26 гр, емисия 1596 г., пробита, инв. № 482, табл. IV/30.

31. Л – Бюст на Сигизмунд с корона надясно. Околовръст надпис: ... III D G REX POM. D. L. Около надписа зрънчест кръг.

О – Коронован герб между разперен орел и изправен конник. Над герба ... I. В средата надпис: GROS. ARG

TRIP. RE.

POLONIAE

Под надписа два малки герба – вляво на изправен навяло лъв и вдясно на роза. Между тях FH и емисията 97, а от външната им страна I и P.

Сребро, д – 20 мм, т – 2,13 гр, емисия 1597 г., пробита, инв. № 486, табл. IV/31.

32. Л – Както при № 31. Околовръст надпис: SIG. III. D. G. R. POLON. M. D L.

О – Коронован герб между разперен орел и конник. Над него III. В средата надпис: GROS. ARG

TR. R. POLO

Отдолу герб с изправен наляво лъв. От лявата му страна вертикално разположени NI и I, а отдясно емисията 98 и F.

Сребро, д – 20 мм, т – 2,12 гр, емисия 1598 г., пробита, инв. № 483, табл. V/32.

33. Л – Както при № 32.

О – Както при № 32.

Сребро, д – 20 мм, т – 2,17 гр, емисия 1598 г., пробита, инв. № 483, табл. V/33.

34. Л – Бюст на Сигизмунд с корона, надясно. Околовръст надпис: SIG III D. POLOM D L. Около надписа зрънчест кръг.

О – Коронован герб между разперен орел и изправен конник. Над герба III. В средата надпис: GROS. ARG

TR. R. POLO

Отдолу герб с изправен наляво лъв. Отляво на герба вертикално разположени NI и I, отдясно емисията 99 и F. Околовръст зрънчест кръг.

Сребро, д – 20 мм, т – 2,13 гр, емисия 1599 г., пробита, инв. № 486, табл. V/34.

35. Л – Както при № 34. Околовръст надпис: SIG. III. D G R POLON. M. D L I.

О – Както при № 34.

Сребро, д – 20 мм, т – 2,20 гр, емисия 1599 г., пробита, инв. № 486, табл. V/35.

36. Л – Както при № 34. Околовръст надпис: SIGI. 3. D. G. REX. PO. M. D. L.

О – Герб между разперен орел и конник. В центъра надпис: GROS. ARG

TRIP. REG

POLO: 99

Отдолу герб с изправен наляво лъв. Отляво на герба HR, а отдясно K.

Сребро, д – 20 мм, т – 2, 17 гр, емисия 1599 г., пробита, инв. № 485, табл. V/36.

37. Л – Както при № 36. Под бюста малък герб с изправен наляво лъв. Околовръст надпис: SIGISM. III. D. G. REX. POM. D. L. Около надписа връвчест кръг, запазен частично.

О – Коронован герб между разперен орел и изправен конник. Над герба III. В средата надпис: GROS. ARG

TRIP: REG

POLONI

16 K 02

Околовръст връвчест кръг.

Сребро, д – 20 мм, т – 2, 18 гр, емисия 1620 г., инв. № 486, табл. V/37.

П Р У С И Я (БРАНДЕНБУРГ)

Георг Вилхелм (1619 – 1640)

38. Л – Бюст на Георг Вилхелм, с корона, надясно, в ризница. В дясната си ръка държи жезъл, опрян на дясното рамо. В лявата държи меч. Околовръст надпис между два зрънчести кръга: GEORG: WILHELM V: G: M: Z: BRAN +

О – Коронован герб от четири полета. В центъра му малко щитче. От двете страни на герба 2 2. Околовръст надпис между два зрънчести кръга: D: H: R: R: ERT: C: V: CHVRF: I: P: Z: G: G: V: H

Сребро, д – 30 мм, т – 6, 31 гр, емисия 1622 г., инв. № 492, табл. V/38.

39. Л – Както при № 38.

О – Както при № 38.

Сребро, д – 30 мм, т – 6, 98 гр, емисия 1622 г., инв. № 492, табл. V/39.

ЛОТАРИНГИЯ

Карл III (1624 – 1633) 1/4 талер

40. Л – Бюст на Карл, гологлав, надясно. Околовръст между плътен отвътре и зрънчест отвън кръг, надпис: CAROLVS. D: G.DVX. LOTH. MARCH. D: C: V. C

О – Коронован герб, състоящ се от 8 полета. Горен – хоризонтални линии, лотоси, кръстове, вертикални линии. Долу лотоси, изправен надясно лъв, изправен наляво лъв, кръстове. Изправените лъвове поддържат в средата малък герб. Над короната 1630. Околовръст между плътен отвътре и зрънчест отвън кръг надпис: MONETA. NOVA. NANCE II. CVSA

Сребро, д – 30 мм, т – 8, 13 гр, емисия 1630 г., инв. № 491, табл. V/40.

ВЕНЕЦИЯ

Алвизо Моченико (1722 – 1731) 1/4 талер

41. Л – Евангелист Марко седи на престол, надясно. С лявата си ръка подава знаме на коленичилият пред него дожд. Околовръст между два зрънчести кръга надпис: S*M*V*ALOY*MOCE. . C*D*. Под отреза *P. M*.

О – Крилат лъв с нимб стои наляво. Предният му десен крак поставен върху разтворена книга с нечетлив триредов надпис. Околовръст между два зрънчести кръга надпис: MEDI. DVCAT. VENE.

Сребро, д – 33 мм, т – 10, 44 гр, пробита, инв. № 474, табл. V/41.

БЕЛЕЖКИ

¹ Монетите са намерени и предадени от Й. Йорданов от с. Певец, като не са посочени обстоятелствата на намирането. Материали за миналото на с. Певец. Непубликуван фонд на ИМ – Търговище.

² Монетите са инвентирани в ИМ – Търговище под № № 137 и 194.

³ Мирчев, М. Едно съкровище от средновековни монети. – ИИМБ, т. VI (XXI), с. 203–217; Герасимов, Т. Съкровище от западноевропейски и турски монети от XVI – XVII век от София. – Сб. Сердика – археологически материали и проучвания, т. I, с. 211–229; Филипова, Ф., П. Шидеров. Съкровище от западноевропейски и турски сребърни монети

от с. Помаково, Видинско, от XV – XIX век. – Нумизматика, 1990, кн. 2, с. 28–44.

⁴ Янев, Я. Плащания и цени в България през XVIII в. – Нумизматика, 1978, кн. 2, с. 28.

⁵ Стоянова, П. Прочутият Ески-Джумайски панаир в социално-икономическия живот на града през XIX век. – ГМСБ, т. XX, с. 287–295.

⁶ История на България. С., 1985, V, с. 62.

⁷ Пак там, с. 70.

⁸ Материали за миналото на с. Певец. Непубликуван фонд на ИМ – Търговище.

⁹ Драганова, Т. Съкровище от XVIII в. от Велико Търново. МПК, 1970, 4, с. 16–17.

¹⁰ История на България. С., 1985, V, с. 100, 164.

